

ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

**Гавловського Дмитра Володимировича на тему
«Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської
агресії в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 061 – «Журналістика» (галузь знань 06
«Журналістика»)**

Дисертація Гавловського Дмитра Володимировича на тему «Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської агресії в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 – «Журналістика» (галузь знань 06 «Журналістика»), виконана у Запорізькому національному університеті. Тему дисертації затверджено Вченою радою Запорізького національного університету (протокол № 3 від «24» листопада 2022 року).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Гавловського Дмитра Володимировича на тему «Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської агресії в Україні», Вченою радою Запорізького національного університету визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі факультету журналістики Запорізького національного університету та призначено двох рецензентів:

1) доктора наук із соціальних комунікацій, доцента, професора кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Запорізького національного університету Ковпак В. А.;

2) кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента, доцента кафедри журналістики Запорізького національного університету Сірінюк-Долгарьову К. Г.

Ступінь актуальності теми дисертації.

Здобувачем вмотивовано обґрунтовано актуальність та важливість наукового опрацювання питань, що є предметом дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із сучасними науковими дослідженнями у сфері теорії та історії соціальних комунікацій, медіаосвіти та інформаційної безпеки шляхом критичного аналізу наявних підходів і визначення сутності наукової проблеми. Безпрецедентний масштаб застосування державою-агресором інформаційних технологій маніпуляції та пропаганди в межах повномасштабної війни проти України, потреба системного опису цих технологій і ворожих наративів, а також брак комплексних соціокомунікаційних моделей протидії, здатних підвищувати інформаційну стійкість аудиторії, зумовлюють актуальність теми дослідження.

Особливої актуальності досліджувана тема набуває у зв'язку з тим, що інформаційний складник сучасної війни перестав бути допоміжним і перетворився на самостійний театр бойових дій. Пропаганда дедалі рідше існує у вигляді прямолінійних повідомлень, натомість трансформується у складні системи наративів, які накладаються один на одного, підсилюються та відтворюються через різні медійні канали, а розвиток алгоритмічних систем поширення інформації та технологій штучного інтелекту суттєво здешевлює масштабування маніпулятивного контенту й ускладнює його розпізнавання.

Актуальність теми посилюється також тим, що наявні підходи до протидії дезінформації здебільшого зосереджені на спростуванні окремих фейків постфактум, тоді як системна робота з формування стійкості аудиторії до маніпулятивного впливу залишається фрагментарною. На практиці це зумовлює труднощі при доборі інструментів медіаосвіти, оцінюванні їх результативності та вимірюванні реального ефекту навчального впливу.

Не менш важливим чинником актуальності є недостатній рівень комплексної наукової розробленості проблематики саме в соціокомунікаційному вимірі. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень, присвячених пропаганді, дезінформації, медіаграмотності та інформаційній безпеці, комплексне дослідження, яке поєднувало б систематизацію технологій маніпулятивно-пропагандистського впливу з розробленням та

експериментальною перевіркою моделі протидії, фактично відсутнє, що свідчить про існування наукової прогалини, яка потребує самостійного дисертаційного осмислення.

Отже, актуальність дисертаційної теми зумовлена: по-перше, потребою системного опису інформаційних технологій маніпуляції та пропаганди періоду повномасштабної війни; по-друге, необхідністю розроблення комплексної соціокомунікаційної моделі протидії ворожому інформаційному впливу; по-третє, потребою в перевірюваному інструментарії оцінювання ефективності медіаосвітніх заходів; по-четверте, недостатнім рівнем комплексної наукової розробленості цієї проблематики. Усе це зумовлює теоретичну і практичну значущість дослідження та підтверджує доцільність комплексного аналізу інформаційних технологій маніпуляції та пропаганди в умовах російської агресії в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах кафедральної науково-дослідної теми «Україна в просторі соціальних комунікацій: тренди, кейси, стратегії розвитку» (НДДКР УкрІНТЕІ № 0123U102824 від 06.07.2023 р.). Тема дисертації безпосередньо кореспондує зі змістом Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії інформаційної безпеки України, а також завдань, що впливають із державної політики протидії дезінформації та розвитку медіаграмотності. Дослідження узгоджується із загальним напрямом розвитку соціальних комунікацій, спрямованим на посилення інформаційної стійкості суспільства в умовах збройної агресії.

Мета й завдання дослідження.

Метою дисертаційної роботи є обґрунтувати соціокомунікаційні механізми функціонування та еволюції інформаційних технологій маніпуляції й пропаганди в умовах повномасштабної російсько-української війни (2022–2026 рр.) на основі систематизації та вторинного аналізу даних українських та міжнародних медіааналітичних платформ, а також розробити й апробувати медіаосвітній інструментарій підвищення інформаційної стійкості аудиторії.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі основні завдання:

систематизувати теоретичні підходи до розуміння маніпуляції та пропаганди в системі соціальних комунікацій, визначити їх співвідношення й обґрунтувати розгляд маніпуляції як невід'ємної складової пропагандистської діяльності;

схарактеризувати й систематизувати інформаційні технології маніпуляції та пропаганди за рівнем залучення людини – на класичні, змішані та новітні – та визначити основні тренди їх застосування в умовах російської агресії проти України;

виявити умови та чинники впливу ворожої пропаганди на внутрішню аудиторію країни-агресора, українську аудиторію та зовнішні аудиторії й систематизувати ключові ворожі наративи;

визначити особливості реалізації пропагандистського впливу в умовах вільного та обмеженого доступу до мережі Інтернет на основі порівняльного аналізу;

розробити концептуальну модель протидії інформаційним маніпуляціям і пропаганді та відповідний практичний інструментарій виявлення маніпулятивних і пропагандистських практик;

провести емпіричну апробацію запропонованої моделі методом претесту й посттесту та оцінити її ефективність за показниками P_{before} , P_{after} , D , E_{model} ;

сформулювати практичні рекомендації щодо протидії інформаційним маніпуляціям для журналістської та медіаосвітньої діяльності.

Об'єкт дослідження – діяльність українських та міжнародних медіааналітичних центрів і фактчекінгових платформ із моніторингу та деконструкції російського маніпулятивно-пропагандистського впливу в цифровому середовищі в умовах повномасштабної війни (2022–2026 рр.).

Предметом дослідження є соціокомунікаційні механізми, структури наративів та тенденції еволюції російсько-українського інформаційного протистояння, виявлені та верифіковані українськими й міжнародними

експертними медіааналітичними платформами, а також медіаосвітній інструментарій підвищення інформаційної стійкості аудиторії. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (24 лютого 2022 р.) до березня 2026 р.

Методи дослідження.

Методологічну основу дисертації становить система загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження інформаційних технологій маніпуляції та пропаганди. Основними методами дослідження є метод вторинного аналізу даних – метааналіз і деск-аналіз, які дали змогу систематизувати й узагальнити матеріали провідних українських і міжнародних медіааналітичних та фактчекінгових платформ, що становлять емпіричну основу роботи (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3).

Використання законів формальної логіки, а також таких її методів, як аналіз і синтез, індукція та дедукція, дало змогу визначити сутнісні характеристики маніпуляції та пропаганди, обґрунтувати їх співвідношення й розкрити природу інформаційного впливу (підрозділи 1.1, 1.2).

Метод порівняльного (компаративного) аналізу застосовано для простеження еволюції пропагандистських практик і розмежування особливостей впливу в умовах вільного та обмеженого доступу до мережі Інтернет (підрозділи 3.1, 3.2). Методи систематизації та узагальнення використано для виокремлення умовних груп стратегічних наративів і комплексів субнаративів, згрупованих за чотирма базовими меседжами (підрозділи 2.1, 2.2).

Контент-аналіз з елементами дискурс-аналізу застосовано для дослідження ворожих наративів і механізмів їх поширення, зокрема, для виявлення прихованих механізмів впливу, повторюваних наративних конструкцій та контекстуальних спотворень (підрозділи 2.1, 2.2, 3.3). Системний аналіз і моделювання дали змогу побудувати багаторівневу концептуальну модель протидії інформаційним маніпуляціям і пропаганді (підрозділ 4.1).

Метод операціоналізації теоретичних положень використано для розроблення навчального модуля з дванадцяти практичних інструментів

виявлення маніпуляцій (підрозділ 4.2). Емпіричне тестування із застосуванням сервісу Google Forms за схемою «претест – посттест» та кількісний аналіз отриманих даних застосовано для апробації запропонованої моделі й оцінювання її ефективності за показниками Pbefore, Pafter, D, Emodel (підрозділ 4.3).

Емпіричну основу дослідження становлять 28 позицій аналітичних звітів, моніторингових ресурсів і статистичних джерел провідних українських та міжнародних медіааналітичних і фактчекінгових платформ за 2022–2026 рр., а також сформований автором корпус із 40 діагностичних інформаційних повідомлень (два паралельні масиви по 20) і результати онлайн-опитування 47 респондентів, проведеного у квітні 2026 р.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі систематизації та вторинного аналізу емпіричних даних провідних українських і міжнародних медіааналітичних платформ (2022–2026 рр.) уперше розроблено й експериментально апробовано багаторівневу медіаосвітню модель протидії інформаційним технологіям маніпуляції та пропаганди, ядром якої є індивідуально-освітній рівень із інструментарієм виявлення маніпулятивного й пропагандистського контенту. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення й висновки, запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

систематизовано й узагальнено емпіричні дані провідних українських і міжнародних медіааналітичних та фактчекінгових платформ (2022–2026 рр.) щодо технологій маніпулятивно-пропагандистського впливу періоду повномасштабної війни;

розроблено концептуальну багаторівневу модель протидії інформаційним маніпуляціям і пропаганді, ядром якої є індивідуально-освітній рівень, операціоналізований і перевірений експериментально, тоді як платформенний і державний рівні представлені як стратегічні рекомендації;

сформовано та операціоналізовано навчальний модуль, який включає систему з дванадцяти практичних інструментів виявлення маніпулятивного та

пропагандистського контенту, орієнтованих на різні рівні сприйняття інформації;

проведено емпіричну апробацію ефективності інструментарію методом претесту й посттесту, що дало змогу кількісно зафіксувати зміну рівня інформаційної стійкості аудиторії;

адаптовано класичні показники претесту й посттесту (P_{before} , P_{after} , D , E_{model}) до задачі оцінювання ефективності моделі протидії, що дозволяє об'єктивно визначати результативність навчального впливу;

удосконалено:

розуміння співвідношення маніпуляції та пропаганди як взаємопов'язаних інформаційних технологій, що функціонують у межах єдиного комунікаційного середовища та спрямовані на формування стійких наративних конструкцій;

систематизацію та класифікацію інструментів маніпулятивного і пропагандистського впливу з урахуванням їх когнітивного, емоційного, логічного та поведінкового рівнів впливу на аудиторію, а також за рівнем залучення людини – на класичні, змішані та новітні технології, проілюстровані задокументованими кейсами періоду повномасштабної війни;

підходи до аналізу інформаційного контенту в умовах війни, зокрема в частині виявлення прихованих механізмів впливу, повторюваних наративів та контекстуальних спотворень;

практичні підходи до формування навичок критичного сприйняття інформації, що дозволяють перейти від фрагментарного розпізнавання маніпуляцій до системного аналізу інформаційних повідомлень;

дістало подальшої розробки:

дослідження інформаційного впливу як складової сучасної війни, зокрема в частині розгляду маніпуляції та пропаганди як чинників прямої дії на формування суспільних настроїв і поведінкових моделей;

підходи до поєднання теоретичного аналізу інформаційних процесів із їх емпіричним дослідженням, що дозволяє підвищити прикладну цінність досліджень у сфері соціальних комунікацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого вивчення інформаційних технологій маніпуляції, пропаганди, дезінформації, стратегічних наративів та інформаційно-психологічного впливу в умовах війни;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін, пов'язаних із соціальними комунікаціями, журналістикознавством, медіаграмотністю, інформаційною безпекою, стратегічними комунікаціями та аналізом пропагандистських наративів, а також як основа для тренінгів і практичних модулів;

– *практичній журналістській діяльності* – для підвищення здатності журналістів і редакцій розпізнавати маніпулятивні повідомлення, перевіряти джерела, відокремлювати факти від інтерпретацій, виявляти емоційні тригери, псевдоекспертність і селективну подачу інформації;

– *діяльності інституцій стратегічних комунікацій* – у роботі пресслужб, державних і громадських організацій, що здійснюють інформаційну політику або протидію дезінформаційним кампаніям, зокрема при формуванні державного стратегічного наративу України.

Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі (точність, логічність, лаконічність, зрозумілість, зв'язаність, цілісність, завершеність).

Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації.

В яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Гавловський Д. В. Українське військо та пропаганда Кремля: типологія фейкових наративів. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2024. № 2 (58). С. 41–47. DOI: 10.32840/cpu2219-8741/2024.2(58).6

2. Гавловський Д. В. Пропагандистський прийом дегуманізації противника: соціокомунікаційний вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Журналістика. 2025. № 1 (9). С. 78–90. DOI: 10.23939/sjs2025.01.078

3. Гавловський Д. В. Шляхи протидії наративам російської пропаганди під час повномасштабної війни в Україні. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2025. № 2 (62). С. 82–90. DOI: 10.32840/cpu2219-8741/2025.2(62).11

4. Гавловський Д. В. Використання російською пропагандою інформаційно-комунікаційних технологій: основні тренди та протидія. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 4, ч. 2. С. 257–262. DOI: 10.32782/2710-4656/2025.4.2/40

Основні положення та результати дисертації додатково апробовано у 13 матеріалах наукових конференцій. Загалом результати дослідження відображено у 17 наукових працях.

Повнота опублікування результатів дисертації засвідчується таблицею 1.

Таблиця 1 – Повнота опублікування результатів дисертації

№	Назва	Видання	Підрозділи дисертації, що висвітлюються
Наукові фахові видання України категорії «Б»			
1.	Українське військо та пропаганда Кремля: типологія фейкових наративів	<i>Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації</i> . 2024. № 2 (58). С. 41–47. DOI: 10.32840/cpu2219-8741/2024.2(58).6	п. 2.1 п. 2.2
2.	Пропагандистський прийом дегуманізації противника: соціокомунікаційний вимір	<i>Вісник Національного університету «Львівська політехніка»</i> . Серія: <i>Журналістика</i> . 2025. № 1 (9). С. 78–90. DOI: 10.23939/sjs2025.01.078	п. 2.1
3.	Шляхи протидії наративам російської пропаганди під час повномасштабної війни в Україні	<i>Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації</i> . 2025. № 2 (62). С. 82–90. DOI: 10.32840/cpu2219-8741/2025.2(62).11	п. 4.1 п. 4.2
4.	Використання російською пропагандою інформаційно-комунікаційних технологій: основні тренди та протидія	<i>Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика</i> . 2025. Т. 36 (75). № 4, ч. 2. С. 257–262. DOI: 10.32782/2710-4656/2025.4.2/40	п. 3.3 п. 4.1

ВИСНОВОК

Ознайомившись із дисертацією Гавловського Дмитра Володимировича на тему «Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської

агресії в Україні» та науковими публікаціями, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також взявши до уваги підсумки фахового семінару, вважаємо, що:

1. Дисертація Гавловського Дмитра Володимировича на тему «Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської агресії в Україні» є завершеним самостійним дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне та практичне значення, а отже, свідчить про істотний особистий внесок здобувача у розвиток науки про соціальні комунікації.

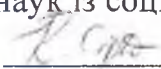
2. Дисертація Гавловського Дмитра Володимировича на тему «Інформаційні технології маніпуляції та пропаганди періоду російської агресії в Україні» може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 – «Журналістика» (галузь знань 06 «Журналістика») у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

професор кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Запорізького національного університету,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор

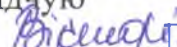
Вікторія КОВПАК

Рецензент:

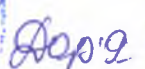
доцент кафедри журналістики
Запорізького національного університету,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент

Катерина СІРІНЬОК-ДОЛГАРЬОВА

Підписи засвідчую

Сіріньок-Долгарьова Катерина
НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

 Катерина Сіріньок-Долгарьова